

TÁBLA

A feudális világ (áttekintő ismételés az I., III., VII. fejezetből)

1. *A feudalizmus alapján különbözik az előző társadalmaktól.*
2. *A társadalom szerkezete változik, de a kizsákmányolás megmarad.*
3. *A feudalizmus haladóbb, mint az előző társadalom.*
4. *Európában általánossá válik a feudális rendszer.*
5. *A termelés fejlődése kedvezően hat a műveltségre.*
6. *„Míg Éva szőtt és Adám kévét hordott,
Ki látott akkor lovagot és lordot?”*
7. *A névleges királyi hatalom erős központi hatalommá fejlődik.*
8. *A technika fejlődése és a felfedezések hatására megindul a feudalizmus bomlása.*

Turai Kálmán
gyakorló általános iskolai igazgató

BÉLYEGGYŰJTÉS A BIOLÓGIAI ISMERETSZERZÉS SZOLGÁLATÁBAN

Az a nevelő, aki szíven viseli a reá bízott tanulók sokoldalú fejlődését, akinek tényleges célja, hogy diákjait szilárd ismeretekkel ruházza fel, az mindig igyekszik megtalálni azt a módszert, amellyel ezt a célt el is érheti. Módszer pedig sok van. Ami az egyik tanulócsoporthoz bevált, az nem biztos, hogy a másiknál is sikert eredményez. Mindenképpen szem előtt kell tartani egy nagyon sokszor hangoztatott elvet: a tanulók életkori sajátosságait. Az általános iskolás korú gyermekek többségénél kialakul a gyűjtési szenvedély. Maguktól kezdik gyűjteni a gyufacimkét, gombot, szalvétát, jelvényeket, bélyegeket. A bélyeggyűjtés szervezett formában is folyik, talán a legelterjedtebb tanulóink körében. Éppen ezért támaszkodhatunk rá.

Egy-egy jól sikerült bélyeg szemlélete mindenkiben kellemes érzést kelt. A vele való foglalkozás feltétlenül fejleszti tanulóink fogékonyságát a szép iránt. Gondos kezelése ügyességüket formálja. Rendszerességre, kitartásra; türelemre és takarékosagra nevel. Bővítheti a tanulók politikai, kulturális stb. ismereteit, különösen ha megbeszéljük az ilyen tárgyú bélyegekkel kapcsolatos dolgokat, eseményeket.

Nem újkeletű törekvés az, hogy a bélyeget használjuk fel a biológiai ismeretszerzés szolgálatában is. Ezzel kapcsolatban rögtön le kell szögezni egy tényt; a bélyeg nem alkalmas biológiai objektumok szemléltetésére. Tárgyunk nem szorul ilyen kényszermegoldásokra, hiszen a természet bőven ellát bennünket élő anyaggal, az állam és a szaktanár szertárfejlesztő munkája pedig modellekkel, falitáblákkal stb.

Az sem lenne helyes, ha egy egész osztály számára kötelezővé tennénk a bélyeggyűjtést. Legfeljebb felhívhatjuk tanulóink figyelmét rá, mint ahogy ezt megteszi az „Elővilág 6” tankönyv szerzője is. Az eddigiekből következik, hogy a bélyeggyűjtéssel kapcsolatos ismeretszerzési lehetőségeket szűkebb keretek között — a biológiai szakkörben — kamatoztathatjuk.

Néhány szakköri tagot könnyen rábeszélhetünk arra, hogy gyűjtsenek flóra és fauna tárgyú bélyegeket, s az általuk megismert csoportosítás alapján helyezték el albumukba, függetlenül attól, hogy mely ország adta ki azokat. Középszkolában magasabb követelményt is állíthatunk tanulóink elé: a természetes rendszert kövessék gyűjteményük elkészítésénél.

Nehezebb, de megvalósítható az is, hogy bélyegek felhasználásával „növények és állati kártevők” táblákat készíttessünk tanulóinkkal. A táblákat magyarázó szöveggel, kiegészítő rajzokkal (pl. a kártevők elleni védekezés) láthatjuk el.

A fent említett két eljárást többen alkalmazzák szakkörünkben. Kevésbé ismert viszont a maximumkártyákhoz hasonló eljárás. Maximumkártyák esetében egy tájat, festményt stb. ábrázoló képeslapra ragasztják fel ugyanazt a tájat, festményt ábrázoló bélyeget. Ez megoldható növények és bélyegek felhasználásával is. Legyen példa rá a Magyarországon 1950 augusztusában megjelent virág sorozatban megtalálható tavaszi hérics (*Adonis vernalis* L.). Begyűjtjük, lepréseljük, majd felragasztjuk a növényt. Ellátjuk a lapot a megfelelő feliratokkal. Ugyanerre a lapra felragasztjuk a cellofánba csomagolt bélyeget. (A becsomagolt bélyeg nem rongálódik meg.) (L.: 1. ábra.)

A gyűjtemény készítésénél kétoldalú kutatómunkát végeznek tanulóink. 1. Növényt ábrázoló bélyeghez fel kell kutatni a megfelelő növényt. 2. Meglevő növény mellé megfelelő bélyeget kell keresni. Számunkra az 1. pontban leírtak a fontosabbak. A gyermekek kénytelenek foglalkozni a növényekkel, meg kell ismerjék azokat, hogy gyűjteményüket gyarapíthassák.

Ugyanezt megcsinálhatják tanulóink lepke- és rovargyűjtemények készítésénél is úgy, hogy a bélyeget a lepke vagy rovar mellé helyezik el dobozukban.

A tanár irányító, segítő munkáját a tanulók szép gyűjtemények összeállításával hálálják meg. E gyűjtemények az év végi szakköri kiállítás díszei lehetnek!

Hazánk bélyegkiadása nem elégítheti ki fajokban a gyűjtőket, s ezért a szomszédos országok bélyegeit is fel lehet használni. Induláshoz felsorolok néhány külföldi flóra tárgyú bélyeget. E kis katalógus összeállításánál teljességre nem törekedtem.

Ország:	Kiadás éve:	A b é l y e g t á r g y a :
Magyarország	1950.	Bazsarózsa (<i>Paeonia officinalis</i> L.)
		Leánykökörcsin (<i>Pulsatilla grandis</i> Wender.)
		Tavaszi héric (<i>Adonis vernalis</i> L.)
1951.	1951.	Muskátló (<i>Pelargonium zonale</i> [L.] Ait.)
		Búzavirág (<i>Centaurea cyanus</i> L.)
		Gyöngyvirág (<i>Convallaria majalis</i> L.)
1958.	1958.	Tulipán (<i>Tulipa Gesneriana</i> L.)
		Pipacs (<i>Papaver Rhoeas</i> L.)
		Pilisi len (<i>Linum dolomiticum</i> Borb.)
		Magyar zergevirág (<i>Doronicum Hungaricum</i> [Sadl.] Rchb.)
		Homoki kikerics (<i>Colchicum arenarium</i> W. et. K.)
Pirosló hunyor (<i>Helleborus purpurascens</i> W. et. K.)		
Dunai szegfű (<i>Dianthus collinus</i> W. et. K.)		
Szentendrei rózsza (<i>Rosa Sancti-Andrae</i> Deg. et Trtm.)		

Ország:	Kiadás éve:	A b é l y e g t á r g y a :
	1961.	Karcjú sisakvirág (<i>Aconitum variegatum</i> L.) Kis ezerjófű (<i>Centaurium minus</i> Mönch.) Kék nőszirm (<i>Iris germanica</i> L.) Csattanó maszlag (<i>Datura stramonium</i> L.) Mályvarózsa (<i>Althaea rosea</i> [L.] Cav) Komló (<i>Humulus lupulus</i> L.) Kerti mák (<i>Papaver somniferum</i> L.) Szöszös ökörfarkkóró (<i>Verbascum phlomoides</i> L.)
	1964.	Paprika (<i>Capsicum annuum</i> L.) Paradicsom (<i>Solanum lycopersicum</i> L.) Szőlő (<i>Vitis vinifera</i> L.) Kajsziarack (<i>Prunus armeniaca</i> L.) Alma (<i>Malus pumila</i> Mill.) Szilva (<i>Prunus domestica</i> L.) Cseresznye (<i>Prunus avium</i> L.) Őszibarack (<i>Prunus persica</i> [L.] Batsch.)
Csehszlovákia	1961.	Cukorrépa (<i>Beta vulgaris</i> [Var. <i>altissima</i>] Döll.) Réti lóhere (<i>Trifolium pratense</i> L.) Búza (<i>Triticum aestivum</i> L.) Komló (<i>Humulus lupulus</i> L.) Kukorica (<i>Zea mays</i> L.) Burgonya (<i>Solanum tuberosum</i> L.)
	1964.	Kánya harangvirág (<i>Campanula rapunculoides</i> L.) Bókoló bogáncs (<i>Carduus nutans</i> L.) Mezei katáng (<i>Cichorium intybus</i> L.) Sárga nőszirm (<i>Iris pseudacorus</i> L.) Kornis tárnics (<i>Gentiana pneumonanthe</i> L.) Pipacs (<i>Papaver Rhoeas</i>)
NDK	1960.	Mák (<i>Papaver somniferum</i> L.) Borsmenta (<i>Mentha piperita</i> L. em Huds.) Orvosi székfű (<i>Matricaria chamomilla</i> L.) Piros gyűszűvirág (<i>Digitalis purpurea</i> L.) Gyepűrózsa (<i>Rosa canina</i> L.)
Románia	1959.	Piros gyűszűvirág (<i>Digitalis purpurea</i> L.) Borsmenta (<i>Mentha piperita</i> L. em Huds.) Orvosi székfű (<i>Matricaria chamomilla</i> L.) Kék búzavirág (<i>Centaurea cyanus</i> L.) Őszi kikerics (<i>Colchicum autumnale</i> L.) Pipacs (<i>Papaver Rhoeas</i> L.) Gyepűrózsa (<i>Rosa canina</i> L.) Tavaszi hérics (<i>Adonis vernalis</i> L.)
Jugoszlávia	1955.	Komló (<i>Humulus lupulus</i> L.) Dohány (<i>Nicotiana tabacum</i> L.) Mák (<i>Papaver somniferum</i> L.) Kislevelű hárs (<i>Tilia cordata</i> Mill.) Orvosi székfű (<i>Matricaria chamomilla</i> L.) Kerti zsálya (<i>Salvia officinalis</i> L.) Gyepűrózsa (<i>Rosa canina</i> L.)
	1957.	Nadragulya (<i>Atropa bella-donna</i> L.) Őszi kikerics (<i>Colchicum autumnale</i> L.) Orvosi ziliz (<i>Althaea officinalis</i> L.) Mezei macskagyökér (<i>Valeriana officinalis</i> L.) Gyapjas gyűszűvirág (<i>Digitalis lanata</i> Ehrh.) Erdei pajzsika (<i>Dryopteris filix-mas</i> [L.] Schott.) Agár kosbor (<i>Orchis morio</i> L.)
	1959.	Csattanó maszlag (<i>Datura stramonium</i> L.) Gránátalma (<i>Punica granatum</i> L.) Tavaszi kankalin (<i>Primula veris</i> L. em Huds.) Közönséges boróka (<i>Juniperus communis</i> L.)

1961. Fekete áfonya (*Vaccinium myrtillus* L.)
 Farkasbogyó (*Scopola carniolica* Jacq.)
 Izsóp (*Hyssopus officinalis* L.)
 Egybibés galagonya (*Crataegus monogyna* Jacq.)
 Mályvarózsa (*Althaea rosea* [L.] Cav.)
 Orvosi szappanfű (*Saponaria officinalis* L.)
 Muskotály zsálya (*Salvia sclarea* L.)
 Kökény (*Prunus spinosa* L.)
 Körömvirág (*Calendula officinalis* L.)
 1963. Gyöngyvirág (*Convallaria majalis* L.)
 Kígyógyökerű keserűfű (*Polygonum bistorta* L.)
 Beléndek (*Hyoscyamus niger* L.)
 Lyukaslevelű orbáncfű (*Hypericum perforatum* L.)
 Kömény (*Carum carvi* L.)

Kamarás György
 főiskolai tanársegéd

A FELMENTETT TANULÓ FOGLALKOZTATÁSA A TESTNEVELÉSI ÓRÁKON

Látszólag egyszerű és éppen ezért elég lazán kezelt kérdése, problémája ez a testnevelés tanításának. A szokásos létszámmeljelentés után kiállítja őket a testnevelést oktató kartárs a sorból, leülnek a részükre kijelölt helyen és ezzel sorsuk szinte elintézettnek tekinthető bizonyos időre. Így megy ez legtöbbször és — sajnos — sok helyen egyik óráról a másikra anélkül, hogy ennek az igazán jóindulatú eljárásnak káros következményeivel valamit is törődnénk.

Tévedések elkerülése céljából le kell szögeznem, hogy a művelődésügyi miniszter 184/1963. M. M. számú utasítása szerinti IV. csoport beosztottjaival kívánok foglalkozni, akik testi, egészségi állapotuk miatt testnevelésben nem vehetnek részt, ezért az I—III. csoport egyikébe sem sorolhatók, így őket a testnevelés alól teljesen fel kell menteni.

Ha a fenti rendelkezést betű szerint vesszük, akkor az előbb említett bánásmóddal eleget tettünk annak. Ha azonban azt is megnézzük, hogy a testnevelésnek milyen szerepe van az általános nevelés szempontjából, akkor egyszerre elő fog tűnni az a szükséges tennivaló, amely a IV. csoport tagjaira is vonatkozik és amelynek megoldása — esetleg íratlanul is — feltétlen kötelessége a testnevelést tanító kartársaknak. Indokolására csupán egyetlen mondatot ragadok ki a Tanterv és Utasítás testnevelésre vonatkozó feladatmeghatározásaiból: „Alakítsa a tanulók aktív, közösségi magatartását.”

Egyre inkább elismert tény az, hogy a testnevelés nemcsak a testi nevelés feladatait hi-

vatott teljesíteni, hanem azzal egyidőben az értelmi, erkölcsi, esztétikai és politechnikai területet is művelnie kell, hogy ezzel is hozzájárulhasson a kommunista embert jellemző tulajdonságok és jellemvonások kialakításához. Eszközei közül csak a testgyakorlatok azok, amelyek végzése a teljesen felmentett tanulók részére indokoltan tiltott, de a természet erőinek: levegő, napfény, víz felhasználása, a megadott eu. rendelkezések szerint, feltétlenül kívánatos lehet. Egy pillanatig sem képezheti vita tárgyát, hogy pl. a napfény igénybevétele ne tétlen napozás által történjék meg, hanem egy aktív, a közösség érdekében végzett hasznos mozgás közben, amelynek teljesítése nem jelent pluszt a megszokotthoz viszonyítva, értéke mégis kimutatható mind az egyén, mind pedig a közösség célkitűzéseinek könnyebb és jobb megvalósítása szempontjából.

Úgy hiszem, hogy a fenti indoklás reális voltához különösebb kétség nem férhet. Nem tehetjük — akaratlanul is — feleslegessé azokat a tanítványainkat a testnevelési órákon, akik egyébként minden tekintetben egyenértékűek a többiekkel, a segítségadás vágya él bennük, főleg a kisebbeknél, és közreműködésük határozottan képes emelni a legjobban megtervezett és vezetett órák színvonalát is.

A felmentettekkel való foglalkozás csak annyira hivatott engedményeket tenni, amennyire ezt egészségi állapotuk megkívánja. Ez vonatkozik jogaikra és kötelességeikre egyaránt. Ez utóbbiból indulok ki, mert ez szabja